

8. Гаврилова, Н. Г. Образование в Субсахарской Африке: оценка через призму Индекса развития человеческого потенциала, доступности и гендерного неравенства / Н. Г. Гаврилова // Экономическая среда. – 2025. – Т. 14, № 2. – С. 152-162.
9. Njenga, N. N Perceptions on Influence of Membership in Young Farmers Clubs on Career Interest and Participation in Agricultural Activities Among Secondary School Students in Nakuru North Sub-County, Nakuru County, Kenya / N. N. Njenga, A. Oywaya-Nkurumwa, C. N. Munyua // Journal of the Kenya National Commission for UNESCO. – 2024. – Vol. 4(2) – Pp. 2958-2999.

УДК 357. 23 (091) “1917” (476.76)

ЛЁСЫ АГРАНОМАЎ: ЛІКВІДАЦЫЯ ГАРАДЗЕНСКОЙ ГУБЕРНСКОЙ АГРАНАМІЧНАЙ АРГАНІЗАЦЫІ Ў 1917 Г.

Галубовіч В. У.

УА “Гродзенскі дзяржаўны аграрны ўніверсітэт”

г. Гродна, Рэспубліка Беларусь

Анацыя. У артыкуле раскрыты абставіны ліквідацыі Гарадзенскай асаблівай аграрнамічнай нарады, якая каардынавала сельскагаспадарчую дапамогу ў Гарадзенскай губерні на пачатку XX ст.

Summary. The article reveals the circumstances of Grodna Special Agronomic Conference liquidation, which coordinated agricultural assistance in Grodna province at the beginning of the 20th century.

Ключавыя словы: аграном, сельская гаспадарка, губерня, навет, дэпартамент, эвакуацыя.

Key words: agronomist, agriculture, province, district, department, evacuation.

Летам 1915 г. Гарадзенскія губернскія дзяржаўныя ўстановы, у тым ліку Управа па земляробстве і землекарыстанні, былі эвакуіраваныя ў глыб Расійскай імперыі (у Калужскую губерню) [1, с. 116-117]. Там іх фармальна дзейнасць, якая гарантавалася вылучэннем адпаведнага фінансавання, працягвалася да 1917 г., калі пачалася ліквідацыя фармальна існаваўшых губернскіх устаноў. Летам-восенню 1917 г. была прыпынена праца губернскай Землеўпарадкавальнай камісіі [2], а паралельна з гэтым мерапрыемствам скончылася існаванне Гарадзенскай Асаблівай Агранамічнай Нарады (далей – ГААН), асобная дзейнасць якой пачалася з 1910 г.

У межах падрыхтоўкі ліквідацыі ГААН Дэпартамент земляробства Часовага ўраду 1 ліпеня 1917 г. даслаў кіраўніку агранамічнай дапамогі Гарадзенскай губерні загад даць звесткі аб асабістым складзе арганізацыі, “які атрымлівае грошы з крэдыта, які асігуецца на аказанне агранамічнай дапамогі” [3, арк. 1]. 4 жніўня 1917 г. такія звесткі былі сабраныя і адасланыя ў Дэпартамент [3, арк. 4-11]. Копія табліцы з пералікам супрацоўнікаў ГААН захавалася, менавіта на яе падставе можна

прасачыць, дзе апынуліся гарадзенскія аграномы і чым займаліся па стане на лета 1917 г.

Кіраўніцтва. На чале ГААН стаяў загадчык – Павел Фёдаравіч Мінкоў. Месцам яго жыхарства быў г. Ніжні Ноўгарад, а ў эвакуацыі ён працаваў упаўнаважаным па закупкам фуражу для дзеючай арміі ў Ніжагародскім раёне. Губернскі спецыяліст па лугаводстве Барыс Васілевіч Казачэнка пражываў у г. Пензе і працаваў упаўнаважаным па закупкам фуражу для дзеючай арміі ў Пензенскай губерні і на тэрыторыі *“Волжскіх лугоў Самарскай губерні”* [3, арк. 11]. Цікава, што супрацоўнікі канцылярыі ГААН пажывалі ў г. Калузе.

Гарадзенскі павятовы аграном Аляксандр Пятровіч Міраў апынуўся ў г. Ейске Кубанскай вобласці і працаваў загадчыкам Ейскім раёнам па нарыхтоўке сена [3, арк. 11].

Агранамічны стараста Сакольскага павета, Вольга Мікалаеўна Ягушэвіч, пражывала ў г. Калузе і была камандзіраваная ў распараджэнне Калужскага губернскага агранома [3, арк. 11].

Беластоцкі павятовы аграном Аляксандр Іванавіч Блажэвіч пражываў у г. Кіеве (вул. Уладзімірская, 20, кв. 12), быў адкамандзіраваны ў распараджэнне Галоўнаўпаўнаважанага Міністэрства земляробства па рэквізіцыі і эвакуацыі племянной жывелы; агранамічны стараста Кандрат Васільевіч Дабравольскі меў месца жыхарства ў Пензенскай губерні (пашт. ст. Луніна Макшанскага павета) і падпарадкоўваўся ўпаўнаважанаму па закупках фуражу Пензенскай губерні; агранамічны стараста Лявонцій Лукіч Салаўёў-Салавей (без пазначэння месца жыхарства) быў камандзіраваны ў распараджэнне ўпаўнаважанага па нарыхтоўкам сена, саломы, сала, жывой жывёлы Екацярынаслаўскай губерні і нарыхтоўкам сена і саломы для арміі ў Таўрычаскую губерню [3, арк. 5 адв.-7].

Бельскі павятовы аграном Уладзімір Уладзіміравіч Фашчэўскі пражываў у г. Майкопе Кубанскай вобласці і быў камандзіраваны ў распараджэнне ўпаўнаважанага па нарыхтоўкам сена для арміі на паўночным Каўказе [3, арк. 6 адв.-7].

Брэсцкі павятовы агранамічны рабочы, Мікіта Іванавіч Піканюк, месца жыхарства якога пазначана як ст. Мятлееўская, Калужскай губерні (Фацынаўскія хутары), быў камандзіраваны ў распараджэнне Калужскага губернскага агранома, але падпарадкоўваўся кіраўніцтву ГГЗК; агранамічны стараста Іван Аляксеевіч Раманенка пражываў у г. Паўлаградзе Екацярынаслаўскай губерні і працаваў прыёмшчыкам сала для патрэб арміі [3, арк. 6 адв.-7, 9 адв.-10].

Кобрынскі павятовы аграном Багдан Пятровіч Шыраеў, які пражываў у г. Калузе, з ліпеня 1916 г. быў сябрам дакладчыкам Гарадзенскай Асаблівай Ацэначнай Камісіі, а з 3 ліпеня 1917 г. – часовым загадчыкам ГААН і агранамічнымі арганізацыямі; аграном Дзяніс Андрэевіч Рэзвякоў,

які пражываў у г. Чарнігаве (вул. Северская, 36), быў камандзіраваны ў распараджэнне ўпаўнаважанага па нарыхтоўкам сена для арміі па Чарнігаўскай і Магілёўскай губернях; інструктар па паляводстве Андрэй Васілевіч Меньяленка пражываў у г. Вольске (вул. Нашбаўская, 13), быў камандзіраваны ў г. Пензу ў распараджэнне ўпаўнаважанага па закупках фуражу для арміі ў Пензенскай губерні; інструктар па жывёлагадоўлі Пётр Антонавіч Лійвак пражываў у г. Казлове Тамбоўскай губерні і працаваў загадчыкам *“першых Казлоўскіх бойняў”*; агранамічны стараста Міхаіл Сцяпанавіч Іваноў меў месцам жыхарства ст. Валнаваха Екацярыненскай чыгункі і быў адкамандзіраваны ў распараджэнне ўпаўнаважанага па нарыхтоўкам сена і саломы для арміі ў Екацярынаслаўскай і Таўрычаўскай губернях; агранамічны стараста Іван Міхайлавіч Бобрык жыў у г. Ніжнім Ноўгарадзе (Вялікая Пячорка) і быў камандзіраваны ў распараджэнне ўпаўнаважанага па нарыхтоўцы сена для арміі ў Ніжагародскі раён; наглядчык Антыпольскага сельскагаспадарчага склада Піліп Іванавіч Агіцкі жыў у г. Пензе (вул. Шчэпная, дом Якаўлева) і знаходзіўся ў распараджэнні ўпаўнаважанага па закупцы сена для арміі ў Пензенскай губерні; наглядчык Іванаўскага сельскагаспадарчага склада Ціхан Сцяпанавіч Фіцок пражываў у г. Казельске Калужскай губерні і быў камандзіраваны на працу ў Казельскай павятовай землеўпарадкавальнай камісіі [3, арк. 6 адв.-9].

Слоніmsкі павятовы аграном Павел Аляксандравіч Крузенштэрн пражываў у г. Александрыя і працаваў старэйшым агентам Херсонскай губернскай харчовай управы; аграном Альфрэд Янавіч Вікснін жыў у г. Вольске Самарскай губерні (вул. Цвярская, 30) і быў адкамандзіраваны ў распараджэнне ўпаўнаважанага па закупцы сена для арміі ў Пензенскай губерні і Волжскіх лугах Самарскай губерні; агранамічны стараста Юліус Эрнставіч Брунін меў месцам жыхарства ст. Пачалма Паўночна-Усходняй чыгункі і працаваў прыёмшчыкам фуражу для арміі на ст. Пачалма; агранамічны наглядчык Вольга Восіпаўна Станчук-Ляўчук, якая жыла ў г. Мажайска Маскоўскай губерні і была ў распараджэнні ГТЗК [3, арк. 8 адв.-10].

Ваўкавыскі павятовы агранамічны інструктар па паляводстве (выконваючы абавязкі), Барыс Іванавіч Мельнічук, меў месцам жыхарства г. Пакроўск Самарскай губерні (Лінейная вуліца, дом Балашова) і працаваў загадчыкам па нарыхтоўцы фуражу для арміі ў Саратаўскім раёне; агранамічны наглядчык Мікалай Рыгоравіч Язерскі пражываў у г. Сібірске (вул. Ніжне-Узбярэжная, д. 18) і быў прыкамандзіраваны да Сібірскай губернскай землеўпарадкавальнай камісіі [3, арк. 9 адв.-10].

На вайсковую службу былі прынятыя інструктар па садаводстве і агародніцтве Беластоцкага павета Віктар Піліпавіч Андрыевіч; з Кобрынскага павета – аграном Антон Кліментавіч Васінчук, старэйшы

інструктар па садаводстве – Мікалай Рыгоровіч Шарамет, майстар па кошыкапляцэнні – Міхаіл Фёдаравіч Душачкін, агранамічныя старасты – Уладзімір Мацвеевіч Іваноў, Еўстафі Мікалаевіч Мамай, Сільвестр Міхайлавіч Корак, агранамічны наглядчык – Яфэм Іванавіч Назарук; з Слонімскага павета – агранамічны наглядчык – Іван Якаўлевіч Жукоўскі [3, арк. 6 адв.-9].

Загадчыку агранамічнай дапамогай Гарадзенскай губерні з Дэпартаменту земляробства Часовага ўрада 27 жніўня 1917 г. было накіравана паведамленне, якое блукала ажно месяц і толькі 27 верасня было праштампавана ў Гарадзенскай землеўладкавальнай камісіі адносна далейшых лёсаў падпарадкаваных ёй аграномаў. Дэпартамент земляробства інфармаваў, што ўсе асобы, якія знаходзіліся на службе ў “у дзяржаўнай агранамічнай арганізацыі ў раёнах землеўпарадкавання Гарадзенскай губерні, з прычыны немагчымасці іх далучэння да працы ў названай губерні падлягаюць звальненню з займаемых пасадаў з 1 верасня бягучага года з выдачай ім платы памерам у трохмесячны заробак, г.зн. да 1 снежня” [3, арк. 16]. Фінальны спіс звольненых уключаў 28 чалавек: загадчыка аградапамогай – губернскага агранома П. Мінкова, губернскага спецыяліста па лугаводстве Б. Казачэнку, а таксама супрацоўнікаў канцылярыі агранарады – П. Каліноўскага, Н. Міхайлоўскую, М. Басіка, С. Казака. Іншыя звольненыя былі размеркаваны па паветах, звесткі пра іх прыведзены ў табліцы 1.

Табліца 1 – Спіс павятовых супрацоўнікаў ГААН, якія былі звольненыя на 1.09.1917 г.*

Павет	Пасада	Асоба
1	2	3
Гарадзенскі павет	Аграном	А. Міраў
Сакольскі павет	Агранамічны стараста	В. Ярушэвіч
Беластоцкі павет	Аграном	А. Блажэвіч
Беластоцкі павет	Агранамічны стараста	К. Дабравольскі
Беластоцкі павет	Агранамічны стараста	Л. Салаўёў-Салавей
Бельскі павет	Аграном	У. Фашчэўскі
Брэсцкі павет	Агранамічны стараста	І. Раманенка
Брэсцкі павет	Агранамічны рабочы	М. Піканюк
Кобрынскі павет	Аграном	Б. Шыраеў
Кобрынскі павет	Аграном	Д. Рэзвякоў

Працяг табліцы 1

1	2	3
Кобрынскі павет	Інструктар па паляводстве	А. Меньяленка
Кобрынскі павет	Інструктар па жывёлагадоўлі	П. Лійвак
Кобрынскі павет	Агранамічны стараста	М. Іваноў
Кобрынскі павет	Агранамічны стараста	І. Бобрык
Кобрынскі павет	Наглядчык Антапольскага сельскагаспадарчага склада	Ф. Агіцкі
Кобрынскі павет	Наглядчык Іванаўскага сельскагаспадарчага склада	Ц. Фіцюк
Слоні́мскі павет	Аграном	П. Крузенштэрн
Слоні́мскі павет	Аграном	А. Вікснін
Слоні́мскі павет	Агранамічны стараста	Ю. Брунін
Слоні́мскі павет	Агранамічны наглядчык	В. Станчук-Ляўчук
Ваўкавыскі павет	В. а. інструктара па паляводстве	Б. Мельнічук
Ваўкавыскі павет	Агранамічны наглядчык	М. Язерскі

* Крыніца: НГАБ, Ф. 32. В. 2. Спр. 116. Арк. 17-17 адв.

Цікава, што найбольшы штат губернскі аграном зберагаў у Кобрынскім павеце, што, магчыма, выпадкова, але можна дапусціць, што зроблена гэта было наўмысна, з улікам асабістага інтарэсу П. Мінкова як мясцовага землеўладальніка і службовай асобы [4, с. 182-184].

Ліквідацыя ГААН азначала не толькі звальненне людзей, але і здачу казёнай маёмасці арганізацыі-пераемніку. 27 верасня 1917 г. гарадзенскі губернскі аграном (з пазначэннем “у г. Калуга”) атрымаў паведамленне, дзе адзначалася, што на падставе “цыркулярнага распараджэння Міністэрства ад 3-га чэрвеня б.г. № 27 усе справы і маёмасць урадавай агранамічнай арганізацыі ў раёнах землеўладкавання Гарадзенскай губерні павінны быць неадкладна перададзены на часовае захаванне в. аб. Урадавага агранома ў Калужскай губерні” [3, арк. 19]. Але яшчэ на 16 кастрычніка 1917 г. урадавы аграном Калужскай губерні не меў ад Дэпартаменту земляробства ніякіх дырэктыв ні адносна маёмасці, ні адносна сродкаў на ГААН, г.зн. платы пасля звальнення, пра што інфармаваў П. Мінкова [3, арк. 18].

Спыненне дзейнасці (фінансавання) агранамічнай арганізацыі “патрыетами” Гарадзенскай губерні не было ўспрынята пасіўна. Пра гэта сведчыць праект абгрунтавання неабходнасці захавання ГААН, падрыхтаваны для чарговай падачы “Пану міністру земляробства”. Згодна з гэтым дакументам 7 кастрычніка 1917 г. на асабістым прыёме ў міністра быў нехта з гарадзенскіх чыноўнікаў. Хутчэй за ўсё, сам губернскі аграном П. Мінкоў, які выкалаў сваю аргументацыю наступным чынам: “лічу ліквідацыю агранамічнай арганізацыі Гарадзенскай губерні немэтазгоднай. Зараз, пасля азнаямлення ў г. Калуге бліжэй са становішчам справы, я яшчэ больш ў гэтым

пераканаўся. Насамрэч, крыніцай дабрабыту як асобнага сельскага жыхара, так і ўсёй нашай дзяржавы з'яўляецца сельская гаспадарка. Для ўзняцця культуры гаспадарання, а таксама прадукцыйнасці павінны быць прыкладзены ўсе намаганні, асабліва ў разрабаванай сёння Гарадзенскай губерні. Несумненна, перадавымі носбітамі сельскагаспадарчай культуры і яе ідэйнымі праваднікамі ў жыццё сярод насельніцтва з'яўляюцца аграномы. А калі гэта так, то скрайняя неабходнасць прымушае захаваць агранамічную арганізацыю Гарадзенскай губерні да вяртання назад, тым больш, што ўвесь персанал ужо працаваў на месцах, выдатна азнаёміўся з насельніцтвам і вывучыў яго побытовыя ўмовы. Стварыць ізноў, пасля вяртання назад, агранамічную арганізацыю не так легка, маючы на ўвазе поўнае спусташэнне краю". Акрамя таго, аўтар праекта звярнуў увагу на існаванне складанасцяў з перадачай спраў ГААН калужскаму аграному з-за аб'яднання канцэлярыі ГААН і Гарадзенскай землеўпарадкавальнай камісіі [3, арк. 20–20 адв.]. Але гэтыя даволі хісткія аргументы, як і спроба зацапіцца за нестыкоўкі ў дакументах (у прыватнасці, у тым жа цыркуляры ад 3 чэрвеня 1917 г., дзе сцвярджалася, што ў няземскіх губернях агранамічныя арганізацыі Дэпартаменту застаюцца ў яго распараджэнні да часу ўвядзення ў гэтых губернях мясцовага самакіравання,) не паўплывалі на канчатковае рашэнне Часовага ўрада.

За існаванне ГААН яе супрацоўнікі спрабавалі змагацца, маючы спадзяванні, што падзеі Першай сусветнай вайны пайдуць у спрыяльным для Расіі кірунку. Эвакуіраваныя ў глыб краіны гарадзенскія аграномы да восені 1917 г. фактычна знаходзіліся на службе і атрымлівалі адпаведную плату ад дзяржавы, але выконвалі свае прафесійныя абавязкі ў розных губернях. Як дзяржаўныя служачыя, яны былі задзейнічаны на пасадах супрацоўнікаў тылавых арганізацый, якія забяспечвалі дзейнасць дзеючай расійскай арміі.

КРЫНІЦЫ

1. Смольянинов, М. М. Беларусь в Первой мировой войне 1914-1918 / М. М. Смольянинов. – Минск: Беларуская навука, 2014. – 317 с.
2. НГАБ у Гародні. Ф. 32. В. 1. Спр. 226.
3. НГАБ у Гародні. Ф. 32. В. 2. Спр. 116.
4. Галубовіч, В. У. Службовыя ступені гарадзенскага губернскага агранома Паўла Мінкова (да 1917 г.) / В. У. Галубовіч // Современные технологии сельскохозяйственного производства: сборник научных статей по материалам XXVIII Международной научно-практической конференции. – Гродно: ГГАУ, 2025. – С. 182-186.